

Klarspråk och lättläst – hur *klart* är det egentligen vad vi talar om?

Nordterm 2023
Marja Kivilehto/Tammerfors universitet

Innehåll

- Bakgrund – varför ämnet?
- Tidigare forskning om begreppen *klarspråk* och *lättläst*
- Taxonomier
- Rambaserad analys som metod
- Material
- Metod – försök
- Tillämpningen av metoden
- Hur fungerar *klarspråk* och *lättläst* som (vetenskapliga) termer?
- Litteratur

Bakgrund

- *Lätt finlandssvenska 2021–2024*
  - ett forskningsprojekt om hur språket kan anpassas för dem som behöver en enklare kommunikation
  - finansierat av Svenska litteratursällskapet i Finland

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPET
I FINLAND

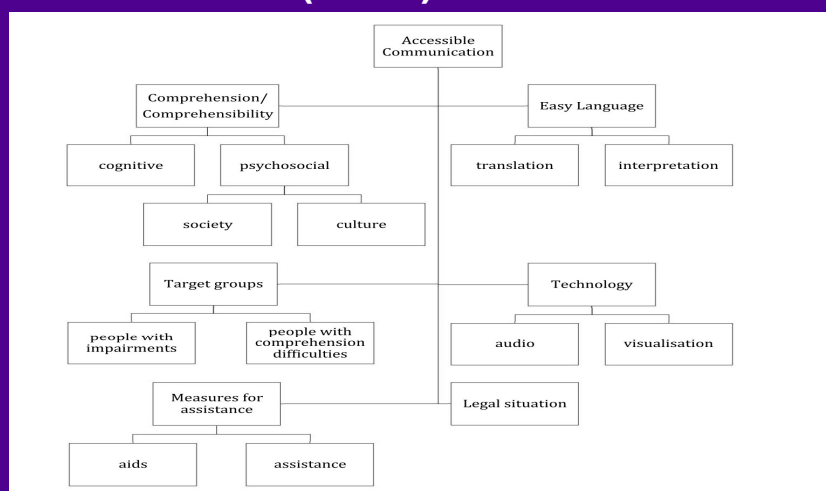
Tidigare forskning om begreppen *klarspråk* och *lättläst* 1/2

- Gott om forskning om *klarspråk* och *lättläst*
  - Nord (2017)
  - Suominen (2019)
  - Nordenstam & Olin-Scheller (2020)
  - Leskelä (2022)
- Knappt om själva begreppen
  - Lindholm & Vanhatalo (2021)
  - Arle & Frondén (2022)
  - Leskelä, Mustajoki & Piehl (2022)

Tidigare forskning om begreppen *klarspråk* och *lättläst* 2/2

- I Tyskland
  - Hansen-Schirra & Maaß (2020). *Easy Language Research*.
  - Hansen-Schirra, Abels, Signer & Maaß (red.) (2021). *The Dictionary of Accessible Communication*.
  - Maaß (2020). *Easy Language – Plain Language – Easy Language Plus*.

Taxonomi 1: *The Dictionary of Accessible Communication* (2021)

Taxonomi 2: Leskelä, Mustajoki & Piehl (2022)

Table 1. Features of five natural linguistic varieties

	Everyday linguistic varieties	Commonly used standard language (CUSL)	Sublanguages	Plain language	Easy language
Conformity to standards	Non-standard, appear spontaneously among speakers of a collective; intuitive accommodation to the audience when there is an obvious need	Based on CSL but modified in actual general use in society; intuitive accommodation to the audience when there is an obvious need	Based on CSL but modified for the purposes of a specific profession or field	Based on CSL, modified to improve comprehensibility for the main body of a population (general public)	Based on CSL, but heavily simplified to improve comprehensibility for people with language barriers
Amount of variation	Significant variation	Some variation	Little variation	Little variation	Little variation
Manifestations of guidance and rules	Indirectly manifested in communicative situations	Indirectly manifested in communicative situations	Indirectly manifested in communicative situations; written documentation of vocabulary is common	Indirectly manifested in communicative situations; directed by general guidelines; guidebooks with examples are common	Indirectly manifested in communicative situations; directed by general guidelines and even rules in some language.
Mode of adoption	Learned by observation and imitation when interacting with other people	Learned by observation and imitation and taught in education settings	Learned by observation and imitation and vocabulary taught in education settings	Learned through conscious effort and training and through feedback from the target group	Learned through conscious training and instruction and through feedback from the target group
Common contexts of use	Used in private situations by all speakers, mainly in oral communication, both in symmetric and asymmetric situations	Used in public situations by various categories of authors, both in oral and in written communication, mainly in symmetric situations	Used by specialists in mutual communication, both in oral and in written communication in symmetric situations	Used by specialists and mass media in communications with citizens or customers, often with help from PL experts, mainly in written communication in asymmetric situations	Used by specialists in communications with citizens and customers with language barriers, often with help from EL experts, both in oral and in written communication in asymmetric situations
Norm orientation	Norms are communication-oriented	Norms are grammar-oriented	Norms are both grammar- and communication-oriented	Norms are both grammar- and communication-oriented	Norms are both grammar- and communication-oriented

204
Leskelä, Mustajoki & Piehl

21/06/2023 | 7

Rambaserad analys som metod 1/2

- Utgångspunkt: ramsemantik av Charles Fillmore (1982)
  - Intryck från kasusgrammatik och lexikal semantik
  - Avsikten var att skapa ett lexikon med den semantiska valensen som bas.
  - Exempel – köpa, sälja
    - För att förstå verbens semantiska struktur måste man förstå vad som händer när man *köper* respektive *säljer*.
- FrameNet
  - Lexikal databas med syfte att identifiera och beskriva semantiska ramar och att beskriva betydelseerna hos ord utifrån ramarna
  - Orden beskrivs med lexikala enheter och semantiska ramar.
- Svenskt frasnät (SweFN++)

21/06/2023 | 8

Rambaserad analys som metod 2/2

- Tillämpningar på svenska
  - Martola, N. (2007). *Konstruktioner och valens. Verbfraser med åt i ett jämförande perspektiv.*
  - Sjögren, C. (2015). *Kasta bort bollen och äta bort sin huvudvärk. En studie av argumentstrukturen i kausativa bort-konstruktioner.*
- Övriga studier
  - Ostroški Anić, A. & Brač, I. (2022). *AirFrame. Mapping the field of aviation through semantic frames.*
  - Pilitsidou, V. & Giouli, V. (2020). *Frame Semantics in the Specialized Domain of Finance: Building a Termbase to Aid Translation.*

Material

Ämne	Språktidningen (Spt)	Språkbruk (Spb)
Klarspråk	4	3
Klarspråk och lättläst	1	-
Lätt språk	-	1
Lättläst	2	3
Totalt	7	7

Metod – försök

- **Aktivitet** och **ändamål** kopplade med *klarspråk* respektive *lättläst*
- **Agent:** "Klarspråk kräver alltså professionell personal." (Spb1-A-SV)
- **Objekt:** "För att nå de här målen har de medverkande kommunerna bildat lokala projektgrupper som tillsammans med språkexperter ska diskutera klarspråk." (Spb2-N-ES)
- **Plats:** "– Inom miljö- och byggnämnden återkommer många ärenden och beslut av liknande typ där man kan ha mallar med delvis färdiga texter skrivna på klarspråk." (Spt4-S-AS)
- **Redskap:** "Lättläst är ett alternativt format, precis som punktskrift eller uppläsning, understryker hon ..." (Spt5-A-HSR)
- **Ändamål:** "Att skriva klarspråk blir därmed ekonomiskt fördelaktigt." (Spt3-S-AS)

21/06/2023 | 11

Tillämpningen av metoden 1/2

- Materialet är inte optimalt för rambaserad analys med **aktivitet** i förgrunden.
- **Objektet/redskapet**, dvs. *klarspråk* respektive *lättläst* är centralt och det betraktas (oftast) ur producentperspektiv.
  - "Klarspråk är inte något specialspråk, och klarspråkstexter brukar inte uppfattas som något annat än välskrivna texter." (Spt5-A-HSR)
  - "Det kan till exempel finnas skillnader i vad vi definierar som ett svårt ord och i vilka förkunskaper vi utgår från att läsaren har. I en lättläst text kan kommun räknas som ett svårt ord, säger Ulla Bohman." (Spt5-A-HSR)

21/06/2023 | 12

Tillämpningen av metoden 2/2

- Materialet är till stor del normativt och svarar på frågan *Hur ska man skriva klarspråk/lättläst?*
  - ”Men den offentliga svenskan ska inte vara spännande. Den ska vara vårdad, enkel och begriplig – och demokratisk.” (Spt1-S-AA)
  - ”Det här betyder förstås inte att myndighetsspråket behöver bli färglöst.” [---] ”Det går utmärkt att skriva vacker, ändamålsenlig myndighetssvenska utan att använda ord som mottagaren måste slå upp eller be en jurist förklara.” (Spt1-S-AA)
  - ”När man skriver lättläst gäller det först och främst att tänka klart.” (Spb5-A-MÖ)
  - ”Det är också bra att veta för vem man skriver när man skriver lättläst.” (Spb5-A-MÖ)

Hur fungerar *klarspråk* och *lättläst* som (vetenskapliga) termer? 1/2

- Välfungerande termer (Nuopponen & Pilke 2010)
  - är korta, precisa och entydiga
  - skiljer sig från andra termer
  - passar in i begreppssystemet
  - lämpar sig för avledningar och sammansättningar.

Hur fungerar *klarspråk* och *lättläst* som (vetenskapliga) termer? 2/2

• Klarspråk • Kort+ • Precis? (jfr allmänspråket) • Genomskinlighet? • Begreppssystem? • Avledningar och sammansättningar+	• Lättläst • Kort+ • Precis? (jfr allmänspråket) • Genomskinlighet? • Begreppssystem? • Avledningar och sammansättningar-

Litteratur 1/4

Arle, S. & Frondén, C. (2022). Bringing order to chaos: Research on Easy Swedish. *Nordic Journal of Linguistics*, 1–27.

Bohman, U. (2021). Easy Language in Sweden. I: G. Lindholm & U. Vanhatalo (red.), *Handbook of Easy Languages in Europe* (s. 527–567). Frank & Timme.

Hansen-Schirra, S. & Maaß, C. (2020). *Easy Language Research*. Frank & Timme.

Hansen-Schirra, S., Abels, K., Signer, S. & Maaß, C. (red.) (2021). *The Dictionary of Accessible Communication*. Frank & Timme.

Litteratur 2/4

Leskelä, L. (2021). Easy Language in Finland. I: G. Lindholm & U. Vanhatalo (red.), *Handbook of Easy Languages in Europe* (s. 149–189). Frank & Timme.

Leskelä, L., Mustajoki, A. & Piehl, A. (2022). Easy and plain languages as special cases of linguistic tailoring and standard language varieties. *Nordic Journal of Linguistics*, 45 (2), 194–213.

Leskelä, L. (2022). *Selkopuhetta!: Puhuttu selkokieli kehitysvammaisten henkilöiden ja ammattilaisten vuorovaikutuksessa* [Tala lätt språk! Talat lätt språk i interaktion mellan personer med funktionsnedsättning och yrkesverksamma]. Helsingfors universitet.

Litteratur 3/4

Lindholm, C., & Vanhatalo, U. (2020). Introduction. I: G. Lindholm & U. Vanhatalo (red.) *Handbook of Easy Languages in Europe* (s. 11–26). Frank & Timme.

Maaß, C. (2020). *Easy Language – Plain Language – Easy Language Plus*. Frank & Timme.

Martola, N. (2007). *Konstruktioner och valens. Verbfraser med åt i ett jämförande perspektiv*. Helsingfors universitet.

Nuopponen, A. & Pilke, N. (2010). *Ordning och reda. Terminologilära i teori och praktik*. Norstedts.

Litteratur 4/4

Ostroški Anić, A. & Brač, I. (2022). AirFrame. Mapping the field of aviation through semantic frames. I: A. Klosa-Kückelhaus, S. Engelberg, C. Möhrs, P. Storjohann (eds.) *Dictionaries and Society. Proceedings of the XX EURALEX International Congress* (s. 263 – 272). Mannheim: IDS-Verlag.

Pilitsidou, I & Giouli, V. (2020). Frame Semantics in the Specialized Domain of Finance: Building a Termbase to Aid Translation. I: Z. Gavriilidou, M. Mitsiaki & A. Fliatouras (eds.) *EURALEX XIX. Congress of the European Association for Lexicography. Lexicography for inclusion 7–11 September 2021. Proceedings Book Volume 1* (s. 263–272). Democritus University of Thrace.

Sjögreen, C. (2015). *Kasta bort bollen och äta bort sin huvudvärk. En studie av argumentstrukturen i kausativa bort-konstruktioner*. Uppsala universitet.